

İlkokul Öğrenci Ders ve Çalışma Kitaplarının Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi

Burak GÜRBÜZ
Milli Eğitim Bakanlığı
burakgurbuz9@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1323-6026

Cüneyt AKAR
Uşak Üniversitesi
akarcuneyt@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6028-2036

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusbed.1754746
Geliş Tarihi: 01.08.2025	Kabul Tarihi: 30.11.2025

Atıf Bilgisi

Gürbüz, B. ve Akar C. (2025). İlkokul öğrenci ders ve çalışma kitaplarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1029-1048.

ÖZ

Bu çalışma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilkökullerine ücretsiz dağıtılan ders ve çalışma kitaplarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Araştırma, betimsel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiş ve uygun örneklem yoluyla seçilen 103 sınıf öğretmeninden toplanan veriler yüzde (%) ve frekans (f) hesaplama, bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ders ve çalışma kitaplarını kullandığını ancak içeriklerin öğrencilerin düzeyine uygunluğu, bilimsel düşünmeyi teşvik etmesi ve sorgulama becerilerini geliştirme açısından yetersiz bulunduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, kitapların görsel unsurları ve diğer derslerle ilişkisi nispeten olumlu değerlendirilmiştir. Ayrıca, cinsiyet değişkeni ders kitapları ile ilgili görüşlerde anlamlı bir farklılık oluştururken, diğer değişkenler açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda, ders ve çalışma kitaplarının içerik, görsel öğe ve etkinlikler açısından geliştirilmesi ve öğrenci ihtiyaçlarına daha uygun hâle getirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen görüşü.

An Analysis of Primary School Textbooks and Workbooks Based on the Opinions of Classroom Teachers

ABSTRACT

This study aims to evaluate the opinions of primary school teachers regarding the textbooks and workbooks distributed free of charge to students by the Ministry of National Education during the 2022-2023 academic year. The research was conducted using a descriptive survey model and data collected from 103 primary school teachers selected through convenience sampling were analyzed using percentage (%) and frequency (f) calculations, independent sample t-tests, and one-way ANOVA tests. The findings revealed that while the majority of teachers actively use textbooks and workbooks, they find the content inadequate in terms of appropriateness for students' levels, encouraging scientific thinking, and fostering inquiry skills. However, the visual elements and integration with other subjects were relatively positively evaluated. Furthermore, while gender differences were found to significantly affect teachers' opinions about textbooks, no significant differences were identified for other variables. Based on the study's findings, it is recommended that textbooks and workbooks be improved in terms of content, visual elements, and activities to better align with students' needs.

Keywords: Student's textbook, student's workbook, teacher opinion.

Giriş

Ders kitapları eğitim öğretim faaliyetlerinde öğretmen ve öğrenciler tarafından en çok kullanılan materyallerden biridir. Geçmişten günümüze, toplumda genel kabul görmüş bilgilerin yeni nesillere aktarılmasını sağlamanın yanı sıra (Tutsak ve Batur, 2011), eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğrenciler için bir rehber, eğitim programının takibi sürecinde ise öğretmenler için bir kılavuz işlevi görmektedir. Remillard'a göre (2005) öğretmen ve ders kitabı arasında dinamik bir etkileşim bulunmaktadır. Bu etkileşim öğretmenin bilgi, beceri ve inançları ile ders kitabının niteliklerine dayalı

olarak öğretim programlarının uygulanışına yansımaktadır. Şahin (2008) ders kitabını “eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyali” olarak tanımlamıştır. Dilekçi (2022) için ders kitabı: “Program amaçlarına uygun, metin ve etkinlikleri içeren, görsellerle desteklenmiş, yazılı ve basılı kaynaklardır.”. 14 Ekim 2021 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’ne göre ise ders kitabı: “Herhangi bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, kurulca örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap ve ekleri veya model prototipi” olarak tanımlanmıştır. Bu yönetmelikte ders kitaplarının niteliği aşağıdaki gibi maddelenmiştir:

- Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- Bilimsel hata içermez.
- Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- Dil ve anlatıma uygunluk yönünden hata içermez.
- Görsel tasarım ve içerik tasarımı öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak yazılır (MEB, 2021).

Öğrencilerin öğrenme süreçlerinin desteklenmesi ve pekiştirilmesi amacıyla, ders kitaplarının yanı sıra yardımcı kaynaklar ve çalışma kitapları da sıklıkla kullanılmaktadır. 1 Eylül 2006 tarih ve 26276 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan yönetmelikte çalışma kitabı; “İlgili öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırmalar, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan, yaprakları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser ile üniteleri görsel ve işitsel yönden destekleyen CD, DVD, VCD gibi ek materyalleri kapsayan set” şeklinde tanımlanmaktadır (MEB, 2006).

Ders ve çalışma kitaplarının tanımları incelendiğinde, bu kaynakların öğretim programları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın kuramsal çerçevesi olarak, öğretmenlerin müfredat materyallerini (curriculum material) kullanma biçimlerini ve bu materyallerle kurdukları etkileşimi açıklayan Remillard’ın (2005) teorisi benimsenmiştir. Söz konusu teoriye göre, müfredat materyalleri öğretim sürecinde öğretmenler ve öğrenciler için tasarlanmış öğretim ve öğrenme araçlarını ifade etmektedir (Koljonen, 2020). Öğretmenler, bu materyalleri öğrencilerin ihtiyaçları ve sınıfın özellikleri doğrultusunda yeniden yapılandırmakta; bu süreç yalnızca müfredat planlarının seçilip düzenlenmesini değil, aynı zamanda bu planların sınıf ortamında uygulanmasını da kapsamaktadır (Remillard, 1999). Bu nedenle planlanan ve uygulanan öğretim programlarının birbirinden farklılık göstermesi kaçınılmazdır (Remillard, 2005).

Planlanmış öğretim programlarının sınıf ortamında hayata geçirilmesinde en yaygın kullanılan materyallerin başında ders ve çalışma kitapları gelmektedir. Bu kitaplar, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan öğretim programlarının ve bu programlarda yer alan kazanımların sınıf ortamında etkin bir biçimde izlenmesine olanak tanımaktadır. Nitekim 14 Ekim 2021 tarih ve 31628 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’ne göre, çalışma kitaplarının taşıması gereken nitelikler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- Öğrencilerin bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışlarını geliştirmelerine katkı sağlayacak çeşitli ünite, konu, örnek ve alıştırmalara yer verilmesi,
- Dersin özelliğine göre inceleme, gezi, gözlem, deney ve uygulamalara ilişkin yapılacak ön hazırlıklara, alınacak sağlık ve güvenlik tedbirlerine, izlenecek iş ve işlem basamaklarına ve zaman ile malzeme tasarrufuna yönelik uyarı ve bilgilere yer verilmesi,
- Çalışma kitabının ders kitabı ile bütünleştirilmesi hâlinde, her iki kaynağın birlikte hazırlanabilmesi ve bu durumda kitapların kapaklarında “Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı” ibaresine yer verilmesi,
- Dersin özelliğine göre belirli ünite veya konularda öğrencinin ilgisini artıracak örneklerin ve eğitim-öğretimi destekleyici çeşitli dijital içeriklerin eklenebilmesi.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden günümüze ders kitaplarının basım ve yayın politikası sürekli değişikliklere uğramıştır. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar ders kitaplarının basım ve dağıtımı özel teşebbüse bırakılmıştır. Bu süreçte ders kitaplarının bakanlıkça onayı ya da öğretmenlerin ders kitabı seçme özgürlüğünün yüzeysel seviyede kaldığı belirlenmiştir. Cumhuriyet ilanından “Telif ve Tercüme Heyeti” (1925) ve “Talim ve Terbiye Dairesi” (1926) gibi kurumların kurulmasına kadarki süreçte cumhuriyet öncesi ders kitaplarının devlet ideolojisine ters düşmemeleri kaydıyla kullanılmasına izin verilmiş ve ardından bahsedilen kurumların kurulmasıyla ders kitabı hazırlanmasında bakanlığın etkisi artırılmıştır (Aslan, 2010). 1939'da düzenlenen 1. Millî Eğitim Şûrası'nda tek tip ders kitabı kullanılmasıyla alakalı kararlar alınmıştır (Güzel ve Şimşek, 2012). Aynı Şûra'da bütün ilk, orta ve lise kitaplarının devlet yapıtları olarak Bakanlık tarafından bastırılmasına karar verilmiştir (Özgen, 1993). Ders kitapları, bu tarihten itibaren toplanan Millî Eğitim Şûralarının başlıca konularından olagelmıştır.

Kitaplara ulaşımında öğrencilerin karşılaştığı maddi zorlukların göz önüne alınmasıyla ve eğitimde fırsat eşitliği çerçevesinde ders kitapları 2003-2004 eğitim öğretim yılından itibaren MEB tarafından tüm öğrencilere ücretsiz dağıtılmaya başlanmıştır ve bu sayede sınıf içerisinde en kolay ve yaygın bulunan öğretim materyali olmuştur. Bu bağlamda ders kitaplarının ücretsiz dağıtımının ilk kez gerçekleştiği eğitim öğretim dönemi olan 2004 yılında yapılan bir çalışmada (Tor, 2004) öğrencilerin ödevlerini yaparlarken en çok kullandığı kaynağın ders kitapları olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 2020-2021 eğitim öğretim yılıyla beraber MEB 2-12. Sınıf düzeyleri için hazırladığı 91 farklı yardımcı kaynak kitabı da öğrencilere ücretsiz olarak dağıtmaya başlamıştır.

Yaygın kullanımı ve önemi doğrultusunda son yıllarda ilköğretim seviyesinde ders veya çalışma kitaplarını farklı yönleriyle ele alan yurtiçi (Başoğlu ve Mutlu, 2012; Esmer, 2012; Faiz ve Avcı, 2018; Kırmızı, 2014; Küçükaydın ve İşcan, 2017; Şahin, 2010) ve yurtdışı (Andersen, 2018; Filofofi, Pasqualotto ve Venuti, 2022; Ham ve Heinze, 2018) birçok çalışma mevcuttur. Burada örnekleri verilen çeşitli çalışmaların yanında Matematik (Katipoğlu ve Katipoğlu, 2016), Hayat Bilgisi (Batmaz, 2022; Güven, 2010) ve Türkçe (Epçaçan ve Veysel, 2010; Muradoğlu ve Işık, 2019; Şahin, 2008; Şahin, 2010) ders ya da çalışma kitaplarını öğretmen görüşleri doğrultusunda inceleyen çalışmalar olsa da alan yazın incelendiğinde ilköğretim kademesinde kullanılan bütün ders ve çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlayan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. ,

Öğretim programlarının güncellenmesiyle içeriği değişen ders kitaplarının değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Son olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında 2024 yılında yapılan öğretim programları değişikliği sonucunda ders kitapları yeniden düzenlenmiştir. Bu çalışma, 2019 öğretim programları çerçevesinde hazırlanan ders kitapları ile ilgili öğretmen görüşlerini incelemektedir. Bu kapsamda yeni öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarıyla ilgili çalışmalara ışık tutması umulmaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerin, müfredat materyallerini (curriculum material) sınıfın özgün bağlamına ve öğrenci ihtiyaçlarına göre yorumlayıp uyarladığı Remillard'ın (2005) teorisi göz önüne alındığında, temel alınan materyallerin niteliği önem taşımaktadır. Örneğin bu materyallerin kalitesiz veya yetersiz olması durumunda, öğretmenlerin bu kitapları uyarlama sürecini zorlaştırmakta ve öğretim hedeflerine ulaşmayı engelleyebilmektedir. Bu durum, eğitim sisteminin temel araçlarının etkinliği konusunda ciddi bir problem teşkil edebilir. Eğer öğretmenler, kendilerine sunulan temel materyalleri yetersiz buluyorsa, bu durum hem öğretim sürecinin aksamasına hem de eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin zedelenmesine yol açabilir. Bunun yanında belirtilen durum kamu kaynaklarının verimli kullanılıp kullanılmadığı sorusunu da gündeme getirmektedir.

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin MEB tarafından 2022-2023 öğretim yılında öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan öğrenci ders ve çalışma kitapları hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Sınıf öğretmenlerinin;

1. MEB tarafından dağıtılan ilkokul ders ve çalışma kitaplarını kullanım durumu nedir?
2. Bu kitaplara ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Ders ve çalışma kitaplarına yönelik görüşleri;
 - a. Cinsiyet,
 - b. Okutulan sınıf düzeyi,
 - c. Unvan,
 - d. Mezun olunan okul ve
 - e. Kıdem değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu çalışma nicel araştırma yönteminin betimsel tarama modeline göre düzenlenmiştir. Tarama araştırmalarında grup üyelerinin belirli niteliklerine dair veriler toplanarak, bu nitelikler arasında bir fark olup olmadığının incelenmesi mümkündür (Karasar, 2024). Bu araştırma yöntemi, nesnelerin, toplulukların, kurumların yapısını ve olayların işleyişini açıklamayı amaçlamaktadır (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin ders ve çalışma kitaplarına yönelik görüşleri ortaya konulmuştur. Aynı zamanda öğretmenlerin farklı nitelikleriyle bu görüşlerin arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın yöntemi olarak betimsel tarama modeli benimsenmiştir.

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını, 2022–2023 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ege bölgesindeki farklı illerde yer alan resmî ilkokullarda görev yapan 103 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar, uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemiyle belirlenmiş olup, çalışmaya gönüllülük esasına göre dâhil edilmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından öğretmenlerle bireysel olarak iletişime geçilerek toplanmıştır. Katılımcılara çevrim içi ortamda hazırlanan Google Forms aracılığıyla ölçek bağlantısı iletilmiş ve formları kendi istekleriyle doldurmaları sağlanmıştır.

Çalışmaya katılan öğretmenlere ait bilgiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 1.
Araştırmaya Katılan Öğretmenlere Ait Bilgiler

Karakteristik	<i>f</i>	Yüzde (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Erkek	38	36,9
Kadın	65	63,1
<i>Kademe</i>		
1. Sınıf	15	14,6
2. Sınıf	24	23,3
3. Sınıf	27	26,2
4. Sınıf	37	35,9
<i>Mezun Olunan Okul</i>		
Eğitim Enstitüsü	2	1,9
Eğitim Yüksek Okulu	7	6,8
Eğitim Fakültesi	76	73,8
Yüksek Lisans	8	7,8
Diğer (Fen-Ed. vd.)	10	9,7
<i>Unvan</i>		

Öğretmen	55	53,4
Uzman Öğretmen	40	38,8
Başöğretmen	8	7,8
<i>Kıdem</i>		
0-5 Yıl	4	3,9
6-10 Yıl	13	12,6
11-15 Yıl	33	32
16-20 Yıl	17	16,5
21-25 Yıl	11	10,7
26 Yıl ve üzeri	25	24,3

Tablo 1’de yer alan verilere bakıldığında araştırmaya katılan öğretmenlerin %36,9’u erkek, %63,1’i kadındır. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin %14,6’sı birinci sınıf, %23,3’ü ikinci sınıf, %26,2’si üçüncü sınıf ve %35,9’u dördüncü sınıf kademesinde görev yapmaktadır.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin %73,8’i Eğitim Fakültesi mezunudur. Sırasıyla Fen-Edebiyat Fakülteleri vb. gibi diğer fakültelerden mezun öğretmenler %9,7, yüksek lisans mezunu öğretmenler %7,8, Eğitim Yüksek Okullarından mezun %6,8 ve Eğitim Enstitüsü mezunu %1,9’luk bir oranda bulunmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin %53,4’ünün unvanının “öğretmen”, %38,8’inin “uzman öğretmen” ve %8’inin “başöğretmen” olduğu görülmektedir. Bu öğretmenlerin kıdemlerinin oranları ise 0-5 yıl %3,9, 6-10 yıl %12,6, 11-15 yıl %32, 16-20 yıl %16,5, 21-25 yıl %10,7 ve 26 yıl ve üzeri %24,3 oranlarıyla sıralanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada Şahin (2010) tarafından geliştirilen “Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitabının İçeriğine İlişkin Görüşleri” ve “Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşleri” ölçekleri bu çalışmaya uygun şekilde revize edilerek kullanılmıştır. Revize edilen ölçekler iki öğretmen ve iki akademisyen görüşü alınarak düzenlenmiş ve katılımcılara uygulanmıştır. Ölçek üç ana bölümden oluşmaktadır: Katılımcı tanıma formu, ders kitabına ilişkin görüşler, çalışma kitabına ilişkin görüşler. Ders ve çalışma kitabına ilişkin görüşler beşli Likert ölçeği (1-Hiç, 5-Tam) kullanılarak toplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Revize edilen ölçeklerin yapı geçerliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Öncelikle ölçeklerin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlikleri hesaplanmıştır. Buna göre örneklem yeterlik değerleri “Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitabının İçeriğine İlişkin Görüşleri” ölçeği için 0,94; “Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşleri” ölçeği için 0,89 hesaplanmıştır. Bu değer örneklemi büyüklüğünün AFA için mükemmel düzeyde (Çokluk vd., 2012) olduğunu göstermektedir. Ayrıca Barlett Testi sonuçları “Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitabının İçeriğine İlişkin Görüşleri” için $\chi^2(78)=1141.013$; $p=0,00$ ve “Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşleri” ölçeği için $\chi^2(21)=749.078$; $p=0,00$ olarak elde edilmiştir. Buna göre iki ölçeğin de maddeleri arasındaki korelasyonların yeterli büyüklükte olduğu görülmektedir.

AFA sonucunda her iki ölçeğin de tek faktörden oluştuğu belirlenmiştir. “Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitabının İçeriğine İlişkin Görüşleri”ne ait maddeler açıklanan varyansın %68,03’ünü; “Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşleri”ne ait maddeler ise %79,42’sini açıklamaktadır.

Ölçeklerin Cronbach alpha katsayıları, “Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitabının İçeriğine İlişkin Görüşleri” ölçeği için 0,96; “Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşleri” ölçeği

için 0,957 hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeklerin çok yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde yüzde (%) ve frekans (f) hesaplamaları, t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma Etiği

Çalışmada kullanılan ve Şahin (2010) tarafından geliştirilen “Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitabının İçeriğine İlişkin Görüşleri” ve “Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitabına İlişkin Görüşleri” ölçeklerinin kullanım izni ölçekler uygulanmadan önce alınmıştır. Çalışmaya ilişkin etik kurul izni Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 17.06.2025 tarih 2025-184 sayılı kararla verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ders ve öğrenci çalışma kitaplarını kullanım durumları ile ilgili tablo aşağıda sunulmuştur:

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarını Kullanım Durumları

Maddeler	f	Oran (%)
<i>Ders kitapları kullanım durumu</i>		
Kullanıyorum	91	88,3
Kullanmıyorum	12	11,7
<i>Ders kitaplarını kullanmama nedenleri</i>		
Ders kitabı yetersiz	9	75
Öğrenci özelliklerine uygun değil	3	25
<i>Öğretmenlerin öğrenci ders kitaplarının faydasına ilişkin görüşleri</i>		
Hiç faydalı değil	9	8,7
Kısmen faydalı	34	33
Ne faydalı ne faydasız	47	45,6
Faydalı	9	8,7
Tamamen faydalı	4	3,9
<i>Öğrenci çalışma kitapları kullanım durumu</i>		
Kullanıyorum	88	85,4
Kullanmıyorum	15	14,6
<i>Öğrenci çalışma kitaplarını kullanmama nedenleri</i>		
Çalışma kitabı yetersiz	3	20
Öğrenci özelliklerine uygun değil	7	46,7
Çalışma Kitabı Dağıtılmadı	5	33,3
<i>Öğretmenlerin öğrenci çalışma kitaplarının faydasına ilişkin görüşleri</i>		
Hiç faydalı değil	11	10,7
Kısmen faydalı	29	28,2

Ne faydalı ne faydasız	33	32
Faydalı	22	21,4
Tamamen faydalı	8	7,8

Tablo 2’de yer alan verilere bakıldığında araştırmaya katılan öğretmenlerin %88,3’ü MEB tarafından öğrencilere dağıtılan ders kitaplarını kullanmakta, %11,7’si ise kullanmamaktadır. Ders kitaplarını kullanmayan öğretmenlerin %75’i ders kitaplarını yetersiz bulduğunu, %25’i öğrenci özelliklerine uygun olmadığını düşündüğü için ders kitaplarını kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ders kitaplarının faydasına ilişkin görüşleri incelendiğinde ise kitapları genel olarak “ne faydalı ne faydasız” bulan %45,6’lık ve “kısmen faydalı” bulan %33’lük bir oran bulunmaktadır. Öğretmenlerin %88,3’ünün ders kitaplarını kullandığını belirtmesine karşın kitapları olumlu yönde değerlendiren öğretmenlerin oranının düşüklüğü (“faydalı” %8,7 ve “tamamen faydalı” %3,9) dikkat çekicidir.

Tablo 2’deki öğrenci çalışma kitaplarıyla ilgili verilere bakıldığında çalışmaya katılan öğretmenlerin %85,4’ünün bu kitapları kullandığı %14,6’sının ise kullanmadığı görülmektedir. Öğrenci çalışma kitabını kullanmayan öğretmenler kullanmama sebeplerini %20’si “çalışma kitabı yetersiz”, %46,7’si “öğrenci özelliklerine uygun değil”, %5’i “çalışma kitabı dağıtılmadı” şeklinde belirtmişlerdir. Aynı zamanda çalışma kitaplarını öğretmenlerin %10,7’si “hiç faydalı değil”, %28,2’si “kısmen faydalı”, %32’si “ne faydalı ne faydasız”, %21,4’ü “faydalı” ve %7,8’i “tamamen faydalı” olarak görmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ders kitaplarının içeriğine ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Tablo 3.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Öğrenci Ders Kitaplarının İçeriğine İlişkin Görüşleri

Değerlendirme Ölçütleri		Hiç katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Ne katılmıyorum ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
1. Dersin öğretim programını ve kazanımlarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.	f	9	18	38	30	8
	%	8,7	17,5	36,9	29,1	7,8
2. Konular ve üniteler günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınmıştır	f	8	18	43	25	8
	%	7,8	17,6	42,2	24,5	7,8
3. Konular ve üniteler bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenmiştir.	f	11	27	42	18	5
	%	10,7	26,2	40,8	17,5	4,9
4. Ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulmuştur.	f	12	26	39	21	5
	%	11,7	25,2	37,9	20,4	4,9
5. Kazanımlar sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilmiştir.	f	6	25	44	23	5
	%	5,8	24,3	42,7	22,3	4,9
6. Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur.	f	7	21	39	26	10
	%	6,8	20,4	37,9	25,2	9,7

7. Konuların işlenişinde bir önceki sınıfın konularıyla bağlantı kurulmuş ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilmiştir.	f	10	19	36	31	7
	%	9,7	18,4	35	30,1	6,8
8. Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilmiştir.	f	11	27	47	14	4
	%	10,7	26,2	45,6	13,6	3,9
9. Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler vs. ile kültürümüzle bağlantı kurulmuştur.	f	4	19	40	31	9
	%	3,9	18,4	38,8	30,1	8,7
10. Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemiştir.	f	6	18	40	29	10
	%	5,8	17,5	38,8	28,2	9,7
11. Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenmiştir.	f	11	29	40	15	7
	%	10,8	28,4	39,2	14,7	6,9
12. Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenmiştir.	f	5	23	39	31	5
	%	4,9	22,3	37,9	30,1	4,9
13. Kitaplarda kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilmiştir.	f	3	15	28	40	16
	%	2,9	14,7	27,5	39,2	15,7

Tablo 3'te öğretmenlerin öğrenci ders kitaplarına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu verilere göre "kitaplarda kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilmiştir." maddesine öğretmenlerin %39,20'si "katılıyorum" cevabı vermiştir. Bu madde dışındaki bütün maddeler öğretmenler tarafından ağırlıklı olarak "ne katılıyorum ne katılmıyorum" şeklinde cevaplanmıştır. Bunun yanında veriler incelendiğinde en yüksek "tamamen katılıyorum" oranının olduğu (%15,70) maddenin "Kitaplarda kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilmiştir." olduğu görülürken en düşük olduğu (%3,90) maddelerin ise "Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilmiştir." olduğu görülmektedir. En yüksek "Hiç katılmıyorum" seçeneğinin işaretlendiği maddeler ise "Ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulmuştur." (%11,70), "Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenmiştir." (%10,80) "Konular ve üniteler bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenmiştir." (%10,70) ve "Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilmiştir." (%10,70) şeklinde sıralanmıştır. En düşük "hiç katılmıyorum" işaretlenen maddelerin ise "Kitaplarda kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilmiştir." (%2,90) ve "Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler vs. ile kültürümüzle bağlantı kurulmuştur." (%3,90) olduğu görülmektedir.

Öğrenci ders kitaplarının içeriğiyle ilgili görüşler incelendiğinde olumlu sayılabilecek cevapların ("tamamen katılıyorum" ve "katılıyorum") oranları toplamının olumsuz sayılabilecek ("hiç katılmıyorum" ve "kısmen katılıyorum") cevapların oranları toplamından fazla olduğu yedi madde ("Dersin öğretim programını ve kazanımlarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.", "Konular ve

üniteler günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınmıştır.”, “Kazanımlar sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilmiştir.”, “Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur.”, “Konuların işlenişinde bir önceki sınıfın konularıyla bağlantı kurulmuş ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilmiştir.”, “Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilmiştir.”, “Kitaplarda kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilmiştir.”) bulunurken tersi durumun söz konusu olduğu da altı madde (“Konular ve üniteler bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenmiştir.”, “Ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulmuştur.”, “Kazanımlar sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilmiştir.”, “Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur.”) bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çalışma kitaplarının içeriğine ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Öğrenci Çalışma Kitaplarının İçeriğine İlişkin Görüşleri

Değerlendirme Ölçütleri		Hiç katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Öğretim programlarında yer alan amaçlar doğrultusunda öğrencilere bilgi ve beceri kazandırılmasında yardımcı olacak ve öğrenmeyi pekiştirecek unsurlara yer verilmiştir.	f	6	31	37	22	6
	%	5,9	30,4	36,3	21,6	5,9
2. Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çekecek çeşitli örneklerle yer verilmiştir.	f	10	23	47	18	5
	%	9,7	22,3	45,6	17,5	4,9
3. Konuda amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen çalışmalara ve değerlendirmelere yer verilmiştir.	f	7	27	39	23	6
	%	6,9	26,5	38,2	22,5	5,9
4. Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek görsel öğelerle desteklenmiştir.	f	12	25	36	22	8
	%	11,7	24,3	35	21,4	7,8
5. Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örneklerle, alıştırmalara, işlenen konular ve ünitelerle ilgili internet adreslerine ve okuma kaynaklarına yer verilmiştir.	f	11	37	37	13	5
	%	10,7	35,9	35,9	12,6	4,9
6. Dersin özelliğine göre farklı yöntem, teknik ve etkinliklere yer verilmiştir.	f	10	32	40	15	6
	%	9,7	31,1	38,8	14,6	5,8
7. Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemiştir.	f	6	18	40	29	10
	%	5,8	17,5	38,8	28,2	9,7

Tablo 4’teki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin öğrenci çalışma kitabına ilişkin görüşlerinin genellikle “ne katılıyorum ne katılmıyorum” ağırlıklı olduğu, yalnızca “Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örneklerle, alıştırmalara, işlenen konular ve ünitelerle ilgili internet adreslerine ve okuma kaynaklarına yer verilmiştir.” maddesinde “kısmen katılıyorum” ve “ne katılıyorum ne katılmıyorum” yanıtlarının eşit oranda (%35.90) bulunduğu görülmektedir. En yüksek oranda “tamamen katılıyorum” işaretlenen maddenin %9.70’le

“Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemiştir.” olduğu görülürken en düşük oranda verildiği maddelerin ise %4.90 ile “Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çekecek çeşitli örneklerle yer verilmiştir.” ve “Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örneklerle, alıştırmalara, işlenen konular ve ünitelerle ilgili internet adreslerine ve okuma kaynaklarına yer verilmiştir.” maddeleri olduğu görülmektedir. En yüksek “hiç katılmıyorum” seçeneği işaretlenen madde %11,70’le “Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek görsel öğelerle desteklenmiştir.” ve en düşük “hiç katılmıyorum” seçeneği işaretlenen madde “Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemiştir.” maddeleridir. Olumsuz sayılabilecek maddelerin toplamının olumlu sayılabilecek maddelerin toplamına kıyaslaması yapılacak olursa “Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemiştir.” maddesi hariç bütün maddelerde olumsuz maddelerin oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre ders ve çalışma kitaplarına ilişkin görüşlerine yönelik yapılan t-Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5.

Sınıf Öğretmenlerinin Ders ve Çalışma Kitaplarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre t-Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	N	x	S	Sd	t	p
Ders Kitabı	Erkek	38	3,27	0,84	101	2.261	0,03
	Kadın	65	2,89	0,80			
Çalışma Kitabı	Erkek	38	3	0,90	101	1.411	0,16
	Kadın	65	2,74	0,91			

Tablo 5’e göre erkek sınıf öğretmenlerinin ders kitaplarına ilişkin görüşleri ($x=3,27$) kadınlara göre ($x=2,89$) pozitif yönde anlamlı olarak farklıdır ($t_{(2-101)}=2.261$, $p<0,05$). Ancak sınıf öğretmenlerinin çalışma kitabına yönelik görüşlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($t_{(2-101)}=1.411$, $p>0,05$).

Aşağıdaki tabloda sınıf öğretmenlerinin okuttukları sınıf kademesi, mezun oldukları okul, unvan ve kıdemleri ile ders ve çalışma kitaplarına ilişkin görüşlerine yönelik yapılan tek yönlü ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6.

Sınıf Öğretmenlerinin Ders ve Çalışma Kitaplarına İlişkin Görüşlerinin Değişkenlere Göre ANOVA Sonuçları

Değişken	Boyut	Varyansın Kaynağı	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Okutulan Sınıf Düzeyi	Ders Kitabı	Gruplar arası	3	3.033	1.011	1.476	0,23
		Gruplar içi	99	67.826	0.685		
		Toplam	102	70.859			
	Çalışma Kitabı	Gruplar arası	3	2.904	0.968	1.181	0,32
		Gruplar içi	99	81.168	0.82		
		Toplam	102	84.073			
Mezun Olunan Okul	Ders Kitabı	Gruplar arası	4	0.906	1.011	0.317	0,87
		Gruplar içi	98	69.953	0.685		
		Toplam	102	70.859			
	Çalışma Kitabı	Gruplar arası	4	2.346	0.587	0.703	0,59
		Gruplar içi	98	81.727	0.834		

Unvan	Ders Kitabı	Toplam	102	84.073			
		Gruplar arası	2	1.595	0.797	1.151	0,32
		Gruplar içi	100	69.264	0.693		
	Çalışma Kitabı	Toplam	102	70.859			
		Gruplar arası	2	1.379	0.689	0.834	0,44
		Gruplar içi	100	82.694	0.827		
Kıdem	Ders Kitabı	Toplam	102	84.073			
		Gruplar arası	5	3.448	0.69	0.992	0,43
		Gruplar içi	97	67.411	0.695		
	Çalışma Kitabı	Toplam	102	70.859			
		Gruplar arası	5	3.612	0.722	0.871	0,5
		Gruplar içi	97	80.46	0.829		
		Toplam	102	84.073			

Tablo 6’da yer verilen sonuçlara göre sınıf öğretmenlerinin ders kitaplarına ilişkin görüşleri okuttukları sınıf düzeyine ($F_{(3-99)}=1.476$, $p>0,05$), mezun oldukları okula ($F_{(4-98)}=0.317$, $p>0,05$), unvanlarına ($F_{(2-100)}=1.151$, $p>0,05$) ve kıdemlerine ($F_{(5-97)}=0.992$, $p>0,05$) göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde öğretmenlerin çalışma kitaplarına ilişkin görüşleri okuttukları sınıf düzeyine ($F_{(3-99)}=1.181$, $p>0,05$), mezun oldukları okula ($F_{(4-98)}=0.703$, $p>0,05$), unvanlarına ($F_{(2-100)}=0.834$, $p>0,05$) ve kıdemlerine ($F_{(5-97)}=0.871$, $p>0,05$) göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tartışma ve Sonuç

2022-2023 eğitim-öğretim döneminde MEB tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan öğrenci ders ve çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmanın sonuçları özetlendiğinde: Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun ders ve çalışma kitaplarını kullandığı görülmektedir. Batmaz’ın (2022) çalışmasında yer alan öğretmenlerin tamamının Hayat Bilgisi ders kitaplarını kullandığı yönündeki bulgusuyla desteklenmektedir. Tutak ve Güder (2012) de 5. sınıf öğretmenlerinin matematik ders kitabını temel kaynak olarak kullandıklarını belirtmiştir. Bunun yanında Bayar ve Bağdat (2021) da çalışmasında öğretmenlerin çoğunluğunun ders kitaplarını kullandığını belirtmiştir. Köroğlu ve Balcı (2022) da Türkçe öğretmenlerinin yarısından fazlasının ders kitaplarına bağlı kaldığını saptamıştır. Elde edilen bulgular İşman’ın (2005) da belirttiği üzere ders kitaplarının Türk eğitim sisteminde öğretmenler tarafından yaygın bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Uluslararası çalışmalarda da öğretmenlerin öğretim programlarının hedeflerini yerine getirmek için ders ve çalışma kitapları gibi müfredat materyallerini (curriculum material) sıklıkla kullandığı belirlenmiştir (Fan ve Zhu, 2007; Johansson, 2003; Stará vd., 2017). Farklı yıllarda ve ülkelerde yürütülen bu çalışmaların ortak bulgusu ders kitaplarının eğitim-öğretim sürecinde sıklıkla kullanılan bir materyal olduğudur.

Öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarını kullanmama nedenlerine bakıldığında ders kitaplarının yetersiz olduğu ve öğrenci özelliklerine uygun olmadığı sebepleri görülmektedir. Öğretmenlerin bu görüşleri ölçeklerden elde edilen sonuçlarla desteklenebilir. Buna göre öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, "konuların bilimsel düşünmeyi güçlendirecek şekilde işlenmesi", "anlaşılır hâle getirilmesi", "öğrenciyi sorgulamaya ve araştırmaya teşvik etmesi" ve "öğrencilerin yeteneklerini geliştirmeye yardımcı örnekler ve kaynaklar sunulması" ile ilgili maddelerde en yüksek oranda olumsuz görüş bildirildiği görülmektedir.

Bu bulgular alanyazındaki birçok çalışma ile paralellik göstermektedir. Sulak ve Çapanoğlu (2021), Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmenlerin metinlerin uzun ve sıkıcı olduğu, ana fikir üretimi için yeterli olmadığı ve etkinliklerin yetersiz olduğu gibi olumsuz görüşlere sahip olduğunu belirtmiştir. İşman’ın çalışmasında ise (2005) öğretmenler Türkçe ders kitaplarına yönelik metinlerin

ana fikir üretimi için yetersizliği ve ek etkinlikler olması gerekliliği konusunda olumsuz görüş bildirmiştir. Batmaz (2022), 1., 2. ve 3. sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun Hayat Bilgisi ders kitaplarını genel olarak (içerik, ölçme-değerlendirme, değerler eğitimi vb. açılardan) yetersiz bulunduğunu tespit etmiştir. Tutak ve Güder (2012) 5. sınıf öğretmenlerinin matematik ders kitabındaki ölçme-değerlendirme etkinliklerini yetersiz bulunduğunu saptamıştır. Yapıcı (2004), sınıf öğretmeni adaylarının ders kitaplarını, biçimsel, bilişsel ve duyuşsal açıdan öğrencilere uygun bulmadıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Rodríguez ve Montero (2012) da İspanya'daki sınıf öğretmenlerinin ders materyallerini öğrencilerin gelişimsel düzeylerine uygun bulmadıklarını ve yenilenen kitaplardaki değişimin yüzeysel (tasarım, renk) kalarak etkinlik ve içerik açısından yetersiz olduğunu düşündüklerini raporlamıştır. Matematik ders kitapları özelinde Keleş vd. (2012), öğretmenlerin ders ve kılavuz kitaplarını örnek ve soru sayısı bakımından yetersiz bulduklarını belirtmiştir. Katipoğlu ve Katipoğlu (2016) da benzer şekilde matematik öğretmenlerinin ders kitaplarını örnek soru bakımından yetersiz bulduklarını ve yardımcı kaynaklara yöneldiklerini raporlamıştır. Divrik vd. (2020) de öğretmenlerin, matematik ders kitaplarındaki problem çözme etkinliklerini niteliksiz, problem kurma etkinliklerini ise sayıca yetersiz bulunduğunu belirtmiştir. Taşdemir (2011), matematik ders ve çalışma kitaplarının bilimsel düşünme yöntemini güçlendirme, öğrenciyi sorgulama ve araştırmaya yönelme, öğrencinin derste etkin rol almasını sağlama, görsel ve teknolojik materyal kullanımı gibi konularda yetersiz veya kısmen yetersiz olduğunu öğretmen görüşlerine dayanarak saptamıştır. Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşlerini inceleyen Sarıkaya (2023), etkinliklerin ilgi çekmede ve sayıda yetersiz kaldığını, görsellerin yetersiz ve estetikten yoksun olduğunu, bazı metinlerin ve etkinliklerin uzun olduğunu, dil bilgisi etkinliklerinin öğrenmeye destek olmadığını ve metinlerde kullanılan dilin öğrenci hazırbulunuşluğuna uygun olmadığını tespit etmiştir. Muradoğlu ve Işık (2019) ise 3. sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerinin öğretmen görüşlerine göre genellikle öğrenci seviyesine uygun olmadığını, özellikle metinlerin uzun olması ve görsellerin basit kalması gibi sorunlar nedeniyle okuduğunu anlama ve görsel okuma etkinliklerinde seviye uyumsuzluğunun öne çıktığını belirtmiştir. Şahin (2008), 1. sınıf Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmenlerin genel olarak olumlu görüş bildirdiğini ancak cümle uzunluklarının sınıf seviyesine uygunluğu (%16,1 hayır), görsel unsurların yeterliliği (öğretmenlerin yarısından fazlası kısmen veya hayır) ve dinleme etkinlikleri için materyal eksikliği (%33,9 hayır) gibi konularda olumsuz görüşlerin öne çıktığını tespit etmiştir. Kayak (2018) da Fen ve Teknoloji ders kitaplarındaki görsellerin öğretmenlerce genel olarak yapılandırmacı yaklaşıma uygun bulunsa da yaratıcı ve eleştirel düşünmeye teşvik etmediği ve kavram/zihin haritalarının yeterince kullanılmadığı sonucuna ulaşmıştır. Güneş vd. (2008) ise Fen ve Teknoloji ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşlerinin genel olarak olumlu olduğunu ancak bağımsız deney yapma, sonuçları yorumlama, bağımsız ve eleştirel düşünme, sorunlara çözüm üretme gibi konularda eksiklikler olduğunu belirtmiştir. Uzunöz vd. (2010), ilköğretim I. kademe öğretmenlerinin ders kitaplarını ilgi uyandırma, kendi kendine öğrenme fırsatı sunma, zevkli olma, düşünme becerilerini geliştirme, soru çeşitliliği, üst düzey becerilere yönelik olma, dilinin sadeliği ve görsellik gibi birçok açıdan yetersiz bulduklarını ortaya koymuştur. Laläu (2014) da Romanya'daki öğretmen, öğrenci ve velilerin ders kitaplarının içeriğinin müfredatı tam karşılamadığı, aktivitelerin öğrenci odaklı olmadığını, görsellerin iyileştirilmesi gerektiği ve günlük hayata uygulanabilirliklerinin zayıf olduğu yönünde görüş bildirdiklerini raporlamıştır. Duran ve Ertuğrul (2012) ise öğretmenlerin elektronik ders kitaplarının potansiyel avantajlarını (görsel-işitsel destek, interaktiflik, taşınabilirlik) kabul etmekle birlikte, mevcut teknolojik altyapı eksiklikleri, sağlık endişeleri, anlaşılabilirlik düzeyinin azalması gibi nedenlerle yakın gelecekte bu geçişi istemediklerini ortaya koymuştur. Magdaş ve Drîngu (2016) da benzer şekilde Romanya'daki öğretmenlerin dijital ders kitaplarının potansiyelini görmekte birlikte teknik yetersizlikler ve eğitim eksikliği nedeniyle kullanmakta zorlandıklarını belirtmiştir. Tabuk, Pasmaz ve Çanakçı (2023), Matematik ders kitabına yönelik çalışmada ilkökul matematik ders araçlarının kitaplarda yeterince yer almadığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında Karaman ve Yılar'ın (2024) yaptığı çalışmada sınıf öğretmenleri çalışma kitaplarının öğrenci düzeyinin üzerinde olduğunu düşünmektedir. Polat (2022) da bununla ilgili olarak ilkökul Türkçe dersi çalışma kitaplarında ilgili sınıf kitabının üst sınıflarından kazanımlar bulunduğunu belirtmiştir. Şahin (2010) ise sınıf öğretmenlerinin ikinci ve üçüncü sınıf Türkçe ders kitaplarında cümle uzunluklarını fazla bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu hususta Mardiyana vd. (2023) ilköğretim ders kitaplarında yüksek kaliteli dilin etkili öğrenme için öneminden bahsetmiştir.

Öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarıyla ilgili görüşlerine bakıldığında her iki kitap için de ortalama bir yaklaşım bulunduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarını yaygın olarak kullanmalarına rağmen, bu materyallerin yeterliliği ve faydalılığı konusunda net bir görüşe sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu bulguyla ilgili olarak Taş ve Minaz (2018), 4. sınıf öğretmenleri, öğrencileri ve velilerinin görüşlerini aldığı çalışmasında, ders kitaplarının sıkıcı bulunduğunu ve yardımcı kaynakların ders kitaplarına göre daha kaliteli ve kullanışlı olarak belirtildiğini tespit etmiştir. Remillard'a göre (2005) materyalin öğrenci ihtiyaçlarıyla uyumsuz olması, öğretmenlerin materyali yeniden düzenleme veya alternatif kaynaklara başvurma gereksinimini açıklar. Nitekim öğretmenlerin ders kitaplarını yetersiz buldukları durumlarda yardımcı kaynaklara veya kendi materyallerine yöneldikleri görülmektedir (Katipoğlu ve Katipoğlu, 2016; Taşdemir, 2011). Çakmak (2017) çalışmasında özel gereksinimli öğrenciler açısından ders kitaplarının görsel öğelerinin yetersizliğinden bahsetmiştir. Ham ve Heinze'nin (2018) de belirttiği üzere öğrencilerin başarısına doğrudan etki eden ders kitaplarının hazırlanması ve geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda Patria ve Mutmainah (2018) çalışmasında, ders kitaplarının yalnızca bilişsel beceriler alanında değil olumlu değerlerin kazandırılmasında da etkisi olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre ders kitaplarına ilişkin görüşleri incelendiğinde erkek öğretmenlerin görüşlerinin kadınlara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu bulgu Epçaçan ve Okçu'nun (2010) ilköğretim Türkçe ders kitapları ile ilgili çalışmasına göre farklılık göstermektedir. Güneş vd. (2008) ise Fen ve Teknoloji kitaplarına yönelik erkek öğretmenlerin görüşlerinin daha olumlu olduğunu bulmuştur. Öğretmenlerin okuttuğu sınıf düzeyi, mezun olduğu okul türü, unvanı ve mesleki kıdemleri ile ders ve çalışma kitaplarına yönelik görüşleri arasında ise herhangi bir anlamlı farklılık bulunmamıştır. Tutak ve Güder (2012) de 5. sınıf matematik ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşlerinin mesleki deneyim ve eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediğini bulmuştur. Epçaçan ve Okçu'nun (2010) çalışmasında ise öğretmenlerin Türkçe ders kitaplarına yönelik görüşlerinin hizmet yılı, ders kitaplarının yeterliliğine ilişkin görüşleri ve çalıştıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Uzunöz vd. (2010) ve Köroğlu ve Balcı (2022) çalışmalarında da cinsiyet ve mezuniyet/hizmet yılı gibi değişkenlere göre öğretmen görüşlerinde anlamlı farklılıklar bulunmadığını raporlamıştır. Bu bağlamda çalışmalarda elde edilen bulgular birbiriyle uyumlu değildir. Araştırmaların yapıldığı yıllar göz önüne alındığında bu farklılığın sebebinin incelenen ders kitaplarındaki değişiklik olduğu düşünülebilir. Güzel ve Şimşek (2012) tarafından yapılan Milli Eğitim Şuraları incelemesi, ders kitaplarının içerik, biçim ve dil özelliklerinin zaman içinde farklılaştığını ve özellikle 2000'li yıllardan sonra biçim-teknik özelliklere (görsellik, baskı kalitesi, e-kitap vb.) daha fazla önem verildiğini göstermektedir.

Çalışmanın bulguları, Remillard'ın (2005) "müfredat materyalleri" teorisiyle tutarlı bir çerçeve sunmaktadır. Söz konusu teori, öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarını yalnızca hazır materyaller olarak kabul etmeyip, bunları sınıfın özgün bağlam ve ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırıldığını öne sürmektedir. Öğretmenlerin ders kitaplarını eleştirel bir gözle değerlendirmesi (Stará vd., 2017) ve kendi materyallerini geliştirme eğiliminde olması da (Stará vd., 2017; Lalău, 2014) bu teoriyle uyumludur. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin ders materyallerini yoğun bir şekilde kullanmalarına karşın, bilimsel düşünme becerilerini teşvik etme, sorgulama yetkinliklerini geliştirme ve öğrenci bilişsel düzeyine uygunluk gibi kritik alanlarda eksiklikler tespit ettiklerini göstermektedir. Bu durum, öğretmenlerin materyalleri Remillard'ın teorisinde öngörüldüğü biçimde eleştirel bir yaklaşımla değerlendirdiğini ve mevcut materyallerde uyarlama gereksinimi duyduğunu desteklemektedir. Sonuç olarak, ders materyallerinin geliştirilmesine yönelik sunulan önerilerin de bu teorik çerçeveye uyumlu olduğu ifade edilebilir.

Bulgular doğrultusunda geliştirilen öneriler aşağıda kısaca özetlenmiştir:

- Öğretmenler ders ve çalışma kitaplarını yaygın olarak kullansa da bu materyalleri genel olarak yetersiz ve öğrenci düzeyine uygun bulmamaktadır. Yeni müfredata göre hazırlanan ders kitaplarında bu hususlar göz önünde bulundurulabilir.
- Elde edilen bulgular dikkate alındığında, öğretmenlere göre ders kitapları bilimsel düşünmeyi ve sorgulamayı teşvik etmede yetersiz kalmaktadır. Kitaplar, öğrencileri aktif öğrenmeye

yönelmeli; proje tabanlı etkinlikler, araştırma görevleri gibi içeriklerle eleştirel düşünmeyi geliştirecek şekilde tasarlanabilir.

- Öğretmen görüşlerine göre çalışma kitapları, öğrencilerin yeteneklerini geliştirecek çeşitli etkinlik ve kaynaklar sunmada zayıftır. Çalışma kitaplarında farklı öğrenme stillerine uygun, oyunlaştırılmış ve dijital içeriklerle (QR kod vb.) zenginleştirilmiş materyaller sunulabilir.
- Ders kitaplarındaki görsel-metin uyumu olumlu bulunurken, çalışma kitaplarındaki görsellerin öğrenmeyi kolaylaştırmada yetersiz olduğu görülmüştür. Görseller, özellikle çalışma kitaplarında süsleme olmaktan çıkarılıp, öğrenmeyi aktif olarak destekleyen pedagojik bir araç olarak kullanılabilir.
- Erkek öğretmenlerin ders kitaplarına kadın öğretmenlerden daha olumlu bakmasının nedenleri araştırılabilir. Materyal hazırlama komisyonlarında farklı cinsiyet, kıdem ve bakış açısına sahip öğretmenlerin dengeli temsili, kitapların daha geniş bir kitleye hitap etmesini sağlayabilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışmaya iki yazar da eşit katkı sunmuşlardır.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Andersen, K. N. (2018). Evaluation of school tasks in the light of sustainability education: Textbook research in science education in Luxembourgish primary schools. *Environmental Education Research*, 24(9), 1301-1319. <https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1384798>
- Arslan, A. ve Engin, A. O. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 67-94. <https://doi.org/10.46778/goputeb.570245>
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215 – 230.
- Başoğlu, N., ve Mutlu, B. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimiye uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 983-998.
- Batmaz, O. (2022). Sınıf öğretmenlerinin gözünden hayat bilgisi ders kitapları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(2), 342-367.
- Bayar, A. ve Bağdat, E. (2021). Öğretmenlerin bakış açılarından eğitimde kullanılan ders kitaplarının nitelik sorunları ve yardımcı kaynak kitap kullanımı, *International Academic Social Resources Journal*, 6(27), 1158-1171.
- Cohen, L., Manion, L., and Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- Çakmak, S. (2017). Determining the appropriateness of visual based activities in the primary school books for low vision students. *European Journal of Educational Research*, 6(4), 523-540. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.6.4.523>
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Dilekçi, A. (2022). Türkçe ders kitaplarının nitelik yönünden değerlendirilmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1310-1328.
- Divrik, R., Mentiş Taş, A., ve Pilten, P. (2020). Teachers' views on the problem-solving & problem-posing tasks in primary school mathematics textbooks. *Journal of Curriculum and Teaching*, 9(1), 73-85. <https://doi.org/10.5430/jct.v9n1p73>
- Duran, E., ve Ertuğrul, B. (2012). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin elektronik ders kitaplarına yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 347-365.
- Epçaçan, C., ve Okçu, V. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 39-51.
- Esmer, E. (2012). İlköğretim üçüncü sınıf Türkçe ders kitabı anlatı metinlerinde bakış açısı görünüşü-hal türü etkileşimi ve ön-arka plan düzenlenişi. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(2), 19-37.
- Faiz, M., ve Avcı, E. K. (2018). 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Fan, L., and Zhu, Y. (2007). Representation of problem-solving procedures: *A comparative look at China, Singapore, and US mathematics textbooks*. *Educational Studies in Mathematics*, 66(1), 61–75. <https://doi.org/10.1007/s10649-006-9069-6>
- Filosofi, F., Pasqualotto, A., and Venuti, P. (2022). Representation of disability within the school textbook: primary school teachers’ attitudes. *Form@ re-Open Journal per la formazione in rete*, 22(1), 106-119.
- Güneş, M. H., Çelikler, D., ve Gökarp, M. (2008). İlköğretim I. kademedeki yeni fen ve teknoloji ders kitapları konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 193-210.
- Güven, S. (2010). İlköğretim Hayat Bilgisi dersi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 84 – 95.
- Güzel, D., ve Şimşek, A. (2012). The Coursebooks In The National Educational Councils. *The Journal of SAU Education Faculty*, (23), 172-216.
- Ham, A. v. d. and Heinze, A. (2018). Does the textbook matter? longitudinal effects of textbook choice on primary school students’ achievement in mathematics. *Studies in Educational Evaluation*, 59, 133-140. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2018.07.005>
- Johansson, M. (2003). *Textbooks in mathematics education: A study of textbooks as the potentially implemented curriculum*. Doctoral Dissertation, Luleå Tekniska Universitet, Sweden.
- Karaman, H. ve Yılar, Ö. (2024). İlkokullarda ücretsiz olarak dağıtılan yardımcı kaynak kitaplar ile ilgili öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(3), 1163-1179.
- Karasar, N. (2024). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Katipoğlu, M., ve Katipoğlu, S. N. (2016). Matematik öğretmenlerinin öğrenci ders kitabı hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(3), 156-165.

- Kayak, S. (2018). Teacher's views about the visuals' are being used in coursebooks contribution on learning according to constructivist learning approach. *International Journal of Field Education*, 4(1), 57-69.
- Keleş, Ö., Haser, Ç. ve Koç, Y. (2012). Sınıf öğretmenlerinin ve ilköğretim matematik öğretmenlerinin yeni ilköğretim matematik dersi programı hakkındaki görüşleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 715-736.
- Kirmizi, F. S. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.
- Koljonen, T. (2020). *Finnish mathematics curriculum materials and teachers' interaction with them in two cultural-educational contexts*. Doctoral dissertation, Åbo Akademi University, Åbo.
- Koroğlu, M. ve Balcı, A. (2022). Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılıklarının belirlenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (9), 41-52. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1186790>
- Küçükaydın, M. A., ve İşcan, A. (2017). İlköğretim 3. sınıf Türkçe ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitabının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına uygunluk düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Laläu, E. (2014). Teachers', pupils' and parents' opinions on primary textbooks: Their selection, quality and use. *Acta Didactica Napocensia*, 7(3), 59-71.
- Magdaş, I., and Drîngu, M.-C. (2016). Primary school teachers' opinion on digital textbooks. *Acta Didactica Napocensia*, 9(3), 47-54.
- Mardiyana, T., Fauziati, E., Prastiwi, Y., and Minsih, M. (2023). A content analysis of the language quality of thematic textbooks for elementary school students. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 17(2), 229-240. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v17i2.20573>
- Millî Eğitim Bakanlığı (2006). Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060901-3.htm> adresinden 29.11.2025 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2021). Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm> adresinden 26.11.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Muradoğlu, Ü. ve Işık, A. D. (2019). İlkokul üçüncü sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerinin sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 19-39. <https://doi.org/10.29250/sead.530039>
- Özgen, B. (1993). Türkiye'de ders kitapları sorunu ve çözüm yolları. *Eğitim ve Bilim*, 17(87), 48- 59
- Patria, A. S. and Mutmainah, S. (2018). Using textbook illustration as media for developing character among primary students: some research-based suggestion. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 12(1), 52-56. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v12i1.6509>
- Polat, İ. (2022). Türkçe dersi ilköğretim yardımcı kaynak kitaplarının program kazanımlarına göre incelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 56-69. <https://doi.org/10.53046/ijotem.1150477>

- Remillard, J. T. (1999). Curriculum materials in mathematics education reform: A framework for examining teachers' curriculum development. *Curriculum Inquiry*, 100(4), 315–341.
- Remillard, J. T. (2005). Examining key concepts in research on teachers' use of mathematics curricula. *Review of Educational Research*, 75(2), 211–246. <https://doi.org/10.3102/00346543075002211>
- Rodríguez Rodríguez, J., and Montero Mesa, M. L. (2012). The opinion of primary-school teachers regarding textbooks and printed curricular materials developed to support their teaching activities. *Educational Media International*, 49(2), 123-137. <https://doi.org/10.1080/09523987.2012.683962>
- Sarıkaya, B. (2023). Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitapları ile ilgili görüşleri. *Asya Studies-Academic Social Studies/ Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(26), 1-14. <https://doi.org/10.31455/asya.1386787>
- Stará, J., Chvál, M., and Starý, K. (2017). The role of textbooks in primary education. *e-Pedagogium*, 17(4), 60-69.
- Sulak, S. E., ve Çapanoğlu, A. Ş. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 830-849. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.979263>
- Şahin, A. (2008). İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 133-146.
- Şahin, A. (2010). İlköğretim ikinci ve üçüncü sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(185), 48-65.
- Tabuk, M., Pasmaz, A., ve Çanakçı, O. (2023). İlkokul matematik ders kitaplarında ders araçlarının kullanımı. *Educational Academic Research*, 50, 117-125
- Taş, H. ve Minaz, M. B. (2018). Derslerde yardımcı kaynak kullanılmasının öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *SETSCI Conference Indexing System*, 3(4), 582-589
- Taşdemir, C. (2011). İlköğretim 1. kademedeki okutulan matematik ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Bitlis ili örnekleme). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 16-27.
- Tor, H. (2004). İlköğretim öğrencilerinin bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyleri üzerine bir araştırma, *The Turkish Online Journal of Education Technology JOJET*, 39(185), 48 – 65.
- Tutak, T. ve Güder, Y. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin matematik ders kitabı hakkındaki görüş ve düşünceleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 16-28.
- Tutsak S. ve Batur Z. (2011). Cumhuriyetten günümüze Türk eğitim sisteminde ders kitabı incelemesine dair iki örnekleme. *Turkish Studies*, 6(3), 355 – 389.
- Uzunöz, A., Engin, İ., ve Tenteriz, C. (2010). İlköğretim I. kademe öğretmenlerinin yeni ders kitapları hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 871-892.

Extended Abstract

Introduction

Textbooks and workbooks are essential components of teaching and learning processes, often serving as the primary instructional materials in classrooms. These resources guide students' learning experiences and provide a roadmap for teachers to implement curricula effectively. In Turkey, textbooks and workbooks have historically evolved in terms of their production, content, and distribution policies. Since the 2003-2004 academic year, the Ministry of National Education (MoNE) has distributed textbooks free of charge to ensure equal access to educational resources. More recently, in the 2020-2021 academic year, MoNE expanded this initiative by providing supplementary workbooks across various grade levels.

Despite their widespread availability, questions remain about the quality and effectiveness of these materials, particularly from teachers' perspectives. Studies have pointed to challenges such as content that does not fully align with students' developmental levels, limited emphasis on critical thinking and inquiry, and inadequate visual and practical elements. Given these concerns, this study aims to evaluate the perspectives of primary school teachers on textbooks and workbooks distributed during the 2022-2023 academic year. The primary research questions explore:

Teachers' usage patterns of textbooks and workbooks.

Their perceptions of the adequacy and utility of these materials.

Variations in these perceptions based on demographic and professional variables, including gender, teaching grade level, title, educational background, and seniority.

This research is guided by Remillard's (2005) theory of curriculum materials, which emphasizes the interaction between teachers and instructional resources. According to this framework, teachers actively reinterpret and adapt curriculum materials to align with their students' needs and classroom dynamics. Consequently, the study seeks to contribute to the literature by identifying gaps and areas for improvement in the design and implementation of textbooks and workbooks.

Method

This study employs a quantitative approach using a descriptive survey model to assess teachers' opinions. The population includes primary school teachers working in public schools in Manyas, Balıkesir, and Uşak. The sample consists of 103 teachers, selected through convenience sampling, who voluntarily participated in the study.

The data collection instruments were adapted from scales originally developed by Şahin (2010): "Teachers' Opinions on the Content of Student Textbooks" and "Teachers' Opinions on the Content of Student Workbooks." These scales were revised and validated through expert review and exploratory factor analysis (EFA). The scales were highly reliable, with Cronbach's alpha values of 0.96 for textbooks and 0.957 for workbooks. The tools comprised a demographic form and two sections using a 5-point Likert scale to assess teachers' views on various aspects of textbooks and workbooks.

Data analysis was conducted using SPSS 26. Descriptive statistics, such as percentages and frequencies, were calculated to summarize the data. Inferential statistical tests, including independent samples t-tests and one-way ANOVA, were used to explore differences in teachers' perceptions based on demographic and professional variables.

Findings

The findings indicate that 88.3% of teachers use textbooks, and 85.4% use workbooks. However, teachers expressed mixed feelings about the quality and effectiveness of these materials. For textbooks, 45.6% of teachers rated them as "neither useful nor not useful," while only 8.7% found them "useful" and 3.9% "very useful." Similar trends were observed for workbooks, with 32% of teachers considering them "neither useful nor not useful" and only 7.8% rating them as "very useful."

Teachers highlighted several shortcomings in the materials:

Content was perceived as insufficiently aligned with students' developmental levels and needs.

Textbooks lacked elements that encourage scientific thinking, critical inquiry, and practical application.

Workbooks were criticized for being overly complex and not adequately adapted to specific grade levels.

Gender emerged as a significant factor in teachers' perceptions of textbooks, with male teachers (mean = 3.27) reporting more favorable views than female teachers (mean = 2.89). However, no significant gender differences were found regarding workbooks. Other variables, such as grade level, educational background, title, and professional seniority, did not show statistically significant differences in teachers' perceptions of either textbooks or workbooks.

The scales also revealed specific areas for improvement. Teachers agreed that textbooks were well-organized in terms of aligning with curricular objectives and integrating visual elements. However, they were less satisfied with the lack of examples, activities, and exercises that promote inquiry-based learning. Similarly, workbooks were seen as underutilized resources, often failing to engage students effectively or support their skill development.

Conclusion, Discussion, and Recommendations

The results underline the pivotal role that textbooks and workbooks play in Turkey's primary education system. However, they also reveal critical gaps in their design and application. Teachers' concerns about the adequacy and relevance of these materials highlight the need for substantial revisions to better align with curricular goals and student needs.

These findings resonate with previous research. Studies by Batmaz (2022) and Sulak and Çapanoğlu (2021) similarly noted that teachers frequently find primary school textbooks insufficient in fostering critical thinking and inquiry skills. The limited inclusion of practical examples and supplementary resources further hinders their effectiveness. International studies, such as those by Fan and Zhu (2007) and Johansson (2003), emphasize the importance of well-designed curriculum materials in enhancing student achievement, underscoring the global relevance of this issue.

The gender-based differences observed in this study align with certain past findings but diverge from others. For instance, while this study found that male teachers had more favorable views of textbooks, prior research by Epçaçan and Okçu (2010) suggested no significant gender-based differences. Such discrepancies may reflect evolving perceptions influenced by changes in textbook content and design.

Based on these findings, the following recommendations are proposed:

Textbooks and workbooks should be revised to include more examples, activities, and exercises that foster critical thinking, inquiry, and practical application.

Materials should be tailored to better align with the developmental levels and needs of specific grade levels.

Actively engaging teachers in the development and revision processes can ensure that materials are more practical and relevant.

Establishing systematic channels for teachers to provide regular feedback on textbooks and workbooks can support ongoing improvements.

Providing training for teachers on effectively utilizing curriculum materials can enhance their application in the classroom.

For future research, it is recommended to expand the scope of studies to include larger and more diverse samples. Conducting longitudinal studies to evaluate the long-term impact of textbooks and workbooks on student achievement could also provide valuable insights. Additionally, exploring students' perspectives on these materials can offer a more comprehensive understanding of their effectiveness.

In conclusion, while textbooks and workbooks remain central to Turkey's primary education system, this study underscores the urgent need for revisions to enhance their quality and utility. By addressing the gaps identified in this research, educational stakeholders can ensure that these resources better support teaching and learning processes, ultimately contributing to improved educational outcomes.